

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра германських мов і зарубіжної літератури

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОЇ СТРУКТУРИ
"ЄВРОПЕЙСЬКИХ РОМАНІВ" ГЕНРІ ДЖЕЙМСА»**

Виконала: студентка 2 курсу
Angb1-M17 групи
спеціальності 014 Середня освіта (Мова і
література (англійська), додаткова
спеціальність 014 Середня освіта (Мова і
література (німецька))
Сенейко Юлія Іванівна

Керівник:
Абрамович С.Д., доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри слов'янської
філології та загального мовознавства

Рецензент:
Кеба О.В., доктор філологічних наук,
професор, завідувач кафедри германських мов
і зарубіжної літератури

Кам'янець-Подільський - 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ЕТАПИ ТВОРЧОЇ ЕВОЛЮЦІЇ ГЕНРІ ДЖЕЙМСА....	7
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ТВОРЧОСТІ Г. ДЖЕЙМСА.....	22
РОЗДІЛ 3. ТРАНСАТЛАНТИЧНИЙ ДІАЛОГ У ТВОРЧОСТІ ГЕНРІ ДЖЕЙМСА.....	31
3.1 Конфлікт американської і європейської ментальності в романі «Американець».....	31
3.2 «Дейзі Міллер»: американські типи в європейському контексті.....	37
3.3 Характер Ізабелли Арчер як чинник художньої структури роману «Жіночий портрет».....	48
РОЗДІЛ 4. ПРОСТІР ПАРИЖА ЯК ПРОСТІР КУЛЬТУРИ У ХУДОЖНІЙ СТРУКТУРІ РОМАНУ «ПОСЛИ».....	62
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87

ВСТУП

Генрі Джеймс (1843-1916) займає особливе місце в літературному процесі кінця XIX – початку XX століття. Його художня проза одностайно визнається вершинним явищем англомовної класики – як американської, так само й англійської, демонструючи, з одного боку, важливі процеси трансатлантичних літературних та культурних взаємозв'язків, а з іншого – знаменуючи сутнісні закономірності переходу художньої літератури від реалістичної до модерністської поетики.

Художній спадок письменника настільки багатогранний, що Генрі Джеймса називають то одним із видатних представників психологічного реалізму, то попередником модернізму. Джеймс був безпосереднім і активним учасником як англійського, так і американського культурного життя. Навіть після еміграції він не випускав зі своєї уваги явища американської літератури і культури.

На межі XIX-XX століть серед співвітчизників він був письменником, який вдало розкрив особливості американського менталітету та суспільного життя. Творчість Г. Джеймса вражає складністю, адже вона породжена «незвичайним синтезом американської та європейської культури; синтезом, що обумовив своєрідну і доволі суперечливу творчу індивідуальність» [5, с. 35].

Незгасаючий інтерес до творчості цього американського письменника у наші дні пов'язаний з мультикультурним напрямком у вивченні художньої літератури та прагненням проаналізувати літературні твори не лише як самодостатні явища, а й у впливі на них та відображенні у них різних типів національно-культурної свідомості, а також у зв'язку з іншими видами мистецтв, культури загалом.

З кінця минулого століття в гуманітарних науках чітко простежується інтерес до різних аспектів взаємодії та синтезу мистецтв. У науковій літературі не раз підкреслювалося, що XX століття ознаменувалося яскравими спробами

діалогу та взаємозбагаченням різних видів художньої творчості. У зв'язку з цим, актуальним завданням сучасного дослідження творчості Г. Джеймса є з'ясування культурного фону роману, а саме видів і форм культури та особливостей їх вияву, що може пролити додаткове світло на роль окремих видів мистецтва у художній прозі автора і на загальні особливості творчого методу письменника. Ставлення Джеймса до художніх явищ різко контрастує з манерою багатьох істориків мистецтв, що «йдуть на поводу у емоцій або перевантажують свій аналіз історичними фактами» [28, с. 117].

Художній доробок Джеймса упродовж багатьох років залишається надзвичайно привабливим феноменом для літературознавців різних шкіл і концепцій/напрямів. Його спадщина досліджується в контексті передмодерністських змін у поетиці реалістичної прози (R. Blackmur, L. Holland, S. Hutchinson, Т. Селітріна, О. Зверев), з погляду утвердження нових нарративних принципів і ролі автора в художньому тексті (B. Lee, Sh. Rimmon, R. Jolly), в межах мультикультурного підходу до літератури новітньої доби (A. Berland, M. Seymour, Е. Нерсесова), з позицій «новокритичної», структуралістської і деконструктивістської методології (J. C. Rowe, M. J. Hillis, R. B. J. Wilson). У сучасних дослідженнях російських і українських учених творчість Джеймса розглядається в ідейно-естетичному контексті доби (О. Анциферова, О. Зверев, М. Шерешевська), з'ясовується його внесок у формування літературної картини минулого століття (С. Пригодій, М. Ніколенко, Н. Богиня), вивчаються особливості поетики візуалізації (Є. Душініна). Як слушно зауважує О.Ю. Анциферова, актуальність Джеймса «носить латентний, глибинний характер і проявляється на рівні осмислення проблем буття, творчості, культури, національного й інтернаціонального...» [5, с. 23].

Водночас у широкому й багатовекторному полі Джеймсознавчих студій надто мало місця займають проблеми художньої структури його романів і повістей, зокрема у зв'язку з витвореним ним специфічним трансатлантичним дискурсом, тобто впливом американо-європейського діалогу як центральної проблеми його книг на їхню поетико-стильову своєрідність.

Мета роботи полягає у виявленні особливостей та закономірностей формування художньої структури тих романів Генрі Джеймса, в яких організуючим центром є співвідношення американського типу світосприйняття і діяння та європейських форм життя і культури.

Досягнення означеної мети потребує вирішення таких дослідницьких **завдань**:

- 1) визначити основні напрямки літературно-критичного осмислення творчості Г. Джеймса;
- 2) охарактеризувати особливості художнього втілення концепції «американської» і «європейської» людини Г. Джеймсом;
- 3) проаналізувати вплив художньої культури та особливості світосприйняття персонажів Джеймсових романів;
- 4) з'ясувати взаємозв'язок між відтворюваним письменником типом свідомості й особливостями художньої структури романів.

Об'єктом дослідження є в основному романи Г. Джеймса «Американець», «Жіночий портрет» і «Посли», в яких найбільшою мірою виразилося досліджуваний письменником діалог Нового і Старого світів.

Предмет дослідження – поетико-стильові особливості романів Г. Джеймса, викликані проблематикою міжкультурної взаємодії.

Методи дослідження ґрунтуються на комплексному підході, що синтезує кілька видів аналізу: системний, філологічний, мистецтвознавчий, герменевтичний, структурно-функціональний. Обраний аспект вивчення і поставлені завдання передбачають також звернення до порівняльно-типологічного та культурно-історичного методів.

Практичне значення роботи визначається можливістю використовувати її результати в курсах лекцій з історії зарубіжної літератури межі ХІХ-ХХ ст., у спецкурсах з історії літератури США, при подальшому вивченні творчості Г. Джеймса в контексті американської та європейської літератури і культури, у наукових дослідженнях, присвячених розвитку американської та світової літератури ХІХ-ХХ століть.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження поставленої проблеми та вирішення окреслених завдань. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (88 позицій). Загальний обсяг роботи – 93 сторінки, з них – 85 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Крізь увесь творчий шлях Джеймса проходить, обертаючись різними гранями, тема зіставлення національної культури США з культурою Англії і Європи загалом. Одна з повістей письменника Джеймса має назву, що безпосередньо віддзеркалює цю тему – «Міжнародний епізод». Але тією чи іншою мірою це визначення може бути застосоване до значної кількості творів. Ця тема привертала увага письменника не лише гостротою втілюваних у ній морально-етичних контрастів і драматизмом психологічних ситуацій. Власне, вона була вистраждана ним на власному особистісному й письменницькому досвіді і складала приховану драму його небагатого зовнішніми подіями життя.

Попри постійне нерозуміння і неадекватне сприйняття Джеймсових ідей щодо сутності європейського й американського світорозуміння, він у численних своїх творах продовжував осмислення двох культур, двох форм цивілізації, які у безпосередньому контакті виразно виявляли свої фундаментальні і недалеко не схожі риси.

Постановка і вирішення вказаної теми майже завжди була не на користь Америки й американського образу життя та світобачення. Можливо, це й стало однією з причин неприйняття чи нерозуміння творів Джеймса більшістю сучасників. І читачі, і літературні критики часто сприймали персонажів письменника як невиразних, безвольних, недіяльних, часто приписуючи ті самі риси самому авторові. Відтак за ним закріпилася репутація митця, який намагається обходити гострі кути дійсності. Наприкінці минулого століття читачам, особливо американським, ніколи було вникати у, здавалося б, суто особисті переживання Джеймсових персонажів. Для прагматичних сучасників залишалися далекими ці люди, наділенні недюжиними духовними задатками і жагою жити гідно й вільно, не підкоряючись ані умовностям «хорошого суспільства», ані прагматизму буржуазного ладу, ані снобізму «чистих естетів». Їм

мало про що говорили драматичні конфлікти, що не лежали на поверхні людських стосунків і кожного разу викликалися необхідністю тої чи тої форми компромісу з пануючою «нормою», хоча ці уступки почасти були вбивчими для його персонажів.

Значна частина його ранньої творчості – роман «Американець» (1877) повість «Дейзі Міллер» (1879), роман «Жіночий портрет» (1881), що забезпечив йому світову популярність, – присвячені так званій інтернаціональній темі (як і знамениті романи останнього періоду – «Крила голубки» (1902), «Посли» (1903) і «Золота чаша» (1904). Дія в цих творах відбувається в країнах Європи, головними ж героями є американці або американські експатріанти, а основною сюжетною колізією – конфлікт між представниками Нового Світу і чужим їх «простодушній» (innocent) свідомості складним європейським світом. Цей конфлікт представлений Джеймсом у багатьох ракурсах, і різних поєднаннях і в різному ключі – від трагедійного і мелодраматичного до комічного і навіть фарсового.

«Інтернаціональна тема» в творчості Джеймса, по суті, розкривала американський національний характер з властивим йому комплексом «американізму». Ця тема, яка так чи інакше прозвучала в творах багатьох американських літераторів – сучасників Джеймса, зазвичай вирішувалася як ствердження переваги американських установлень і американського способу життя над європейськими. Американська державність, на думку її батьків засновників – Бенджаміна Франкліна, Томаса Джефферсона, Джеймса Мэдісона, Томаса Пейна та ін., – ґрунтувалася на ідеях просвітництва; вона повинна була побудувати суспільство на природних правах людини – суспільство, яке дарує світу людину нового типу, вільну від збочень і упереджень Старого Світу.

Першим твором Джеймса, у якому «інтернаціональна тема» зайняла центральне місце, став роман «Американець» (1877). Герой твору, удачливий бізнесмен, що уміє «робити гроші», наділений усіма прославленими якостями американського національного характеру – заповзятливістю, практичністю, простодушністю, природністю. Морально він, безумовно, здобуває перемогу над сім'єю французьких аристократів, з якими стикається. Проте при усіх своїх

чудових рисах Ньюмен (newman – нова людина) виявляє і ряд таких, не менш властивих американському національному типу, які навряд чи його прикрашають. Його характеризує не лише простодушність, але і, як наслідок цього, самовпевненість – переконання в тому, що за гроші можна придбати все, включаючи кращу у світі дружину. Його відвідування Лувру, як і увесь тур по країнах Європи – данина моді на огляд «пам'яток», де головним є їх число. При всій симпатії до свого героя, якому сім'я Беллегардів наносить жорстоку і незаслужену образу, Джеймс приховано, але досить ясно дає зрозуміти, що наївність і вульгарність заокеанської «нової людини» не дозволяють йому претендувати на досконалість, бо він ще дуже далекий від неї.

У повісті «Дейзі Міллер» (1879) Джеймс зосереджує основний письменницький інтерес не на подієвій канві, а на характері головної героїні. Нагромадження пригод, властиве белетристиці, не приваблювало письменника, який віддавав перевагу поезії психологічних переживань, «внутрішньому», а не зовнішньому сюжету.

Центральне положення в системі персонажів належить не стільки Дейзі, скільки Вінтерборнові, очима якого ми бачимо головну героїню. Перед нами так званий персонаж-рефлектор: ми знаємо про Дейзі лише те, що бачить, відчуває, дізнається і думає про неї Вінтерборн; ми сприймаємо героїню виключно крізь призму його свідомості. Процес формування судження Вінтерборна про Дейзі і складає внутрішній сюжет твору. При цьому сам носій «центральної свідомості», як називав такий спосіб розповіді Джеймс, ставав не менш важливим об'єктом зображення, ніж ті предмети, події і люди, які передаються через сприйняття цієї свідомості.

Смерть Дейзі, попри видиму художню прямолінійність і незакономірність, доволі очевидно виявляє авторську позицію: його героїні, винятково природній, щирій і навіть наївно-безпосередній, не вижити у світі прагматизму, байдужості й жорстокості до тих, хто стає «білою птахою» у «чорній зграї». Від засудження й остракізму більшості її не захистили ні слабовольна матір, ні насмішкуватий супровідник, ні маріонетково красивий і безвідповідальний італієць Джованеллі,

ні суб'єктивно чесний, але легковірний, нерішучий і холодний Вінтерборн. Невипадково автор наділяє його «зимовим» прізвиськом, на противагу літньо-ромашковому імені героїні.

У романі «Жіночий портрет» (1881), перехідному від раннього періоду творчості до пізнього, легко виявляються риси «роману відбору» (the novel of selection), де важливими стають бездоганно витримана тональність, внутрішня гармонія композиції, стилістична єдність, відсутність надлишкової зовнішньої дії.

Як і герої – американці ранньої прози Джеймса, Ізабелла Арчер – втілення американської психології. Вона довірлива, щира, спонукувана прагненням удосконалювати себе й свої знання про світ. Але наївна природність дівчини робить її всупереч бажанню залежною від порядку сформованих у європейському світі речей. Вихована на американському уявленні про природність як норму, Ізабелла намагається будувати життя, незважаючи на реальні відносини, а європейський світ показує їй, що ігнорувати ці відносини неможливо. Смуток фіналу – в інтонації, що дозволяє відчувати, що надія героїні стати вільною особистістю в сучасному світі залишається ефемерною.

Поряд із поглибленням психологічної характеристики героїв, зміною оповідальної техніки й розширенням зображальних можливостей прози від ранніх романів до пізніх змінилася й стилістика книг про американців у Європі. Ускладнювався їхній синтаксис, більш зашифрованим ставав словесний малюнок, збільшувалося значення підтексту, усе більше драматизувався діалог.

Відтак на сюжетно-характерологічному рівні творів Джеймс не пориваючи остаточно з реалістичною традицією англійської романної прози, прокладав шлях мистецтву модернізму ХХ сторіччя.

Особливо яскраво про це свідчить роман «Посли» (1903). З одного боку, в ньому доходить кульмінації теми «американець у Європі», а з іншого боку, в ньому автор демонструє найбільш послідовно витриманий принцип центральної свідомості у формуванні структури твору.

Сюжетний рух роману «Посли» полягає не в розвитку зовнішніх подій, а інтроспективно, у внутрішньому русі, у розкритті драми свідомості і прозріння

людини. При цьому зміни, які відбуваються у свідомості, викликаються зовнішніми чинниками. Хоча перебування Стрезера в Парижі можна легко переказати день за днем, тобто фабула лежить на поверхні і позначена лінійністю, внутрішнє життя персонажа, життя його свідомості, вкрай хаотичне.

Внутрішні зміни Стрезера стають зрозумілими читачеві тільки внаслідок поступового розгортання нових картин життя, що відкриваються перед ним, – невідомих і далеких йому як представникові американської ментальності.

Париж для Стрезера стає столицею духу, столицею смаку, а головне – столицею свободи. Тільки у Парижі Стрезер усвідомлює наскільки безглузда його місія «посла» і наскільки безглуздим є завдання вирвати з рук «негідної» жінки її сина для того, щоб повернути його додому. Джеймс показав, що саме в Парижі сталося віднайдення героєм себе як цілісної особи.

Таким чином, «європейські романи» Генрі Джеймса засвідчують новаторський підхід автора до антитези «американці – європейці». На відміну від своїх попередників і особливо сучасників, перевага американської свідомості над європейською культурою зовсім не була для нього непорушною істиною. Якщо його герої американці й перевершували представників Старого Світу чистотою морального почуття (така перевага нерідко складала основу сюжетної колізії творів), то американська «невинність» часто оберталася духовною нерозвиненістю, естетичним невіглаством, поглинутістю матеріальними інтересами. І якраз Європа з її багатовіковою культурою могла, на думку Джеймса, послужити джерелом для виховання і розвитку духовно-естетичних почуттів американських «нових людей».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анастасьев Н. А. Американцы : учебн. пособ. Москва : РИК «Культура», 2002. 432 с.
2. Анастасьев М. А. Другий Генрі Джеймс : підручник. Київ : Вікно в світ, 1999. С. 104–110.
3. Андреев Л. Г. Импрессионизм : учебн. пособ. Москва : МГУ, 1980. 260 с.
4. Анцыферова О. Ю. Генри Джеймс в современной англоязычной критике. *Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. Сер.7. Литературоведение.* 1999. Вып. 2. С. 145–159.
5. Анцыферова О. Ю. Литературная саморефлексия и творчество Генри Джеймса : дисс... на соиск. научн. ст. доктора филол. наук : 10.01.03 / Иваново : ИвГУ, 2002. 400 с.
6. Анцыферова О. Ю. Повести и рассказы Генри Джеймса: от истоков к свершениям : учебн. пособ. Иваново : «МИК», 1998. 210 с.
7. Блэкмур Р. П. Генри Джеймс. Литературная история США. Том 3. Москва : Прогресс, 1979. С. 127–156.
8. Богиня Н. В. Жанрово-стильова своєрідність малої прози Генрі Джеймса : Автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : 10.01.04 / Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпропетровськ, 2004. 20 с.
9. Гулевич Е. В. Импрессионистский психологизм прозы Г. Джеймса. Романо-германская филология в контексте гуманитарных наук : *международный сборник научных статей.* Новополюцк : ПГУ, 2011. С. 110–115.
10. Джеймс Г. Предисловие к роману «Женский портрет». Женский портрет : роман. Москва : Наука, 1981. С. 481–492.
11. Джеймс Г. Женский портрет. Москва : Наука, 1981. 592 с.
12. Джеймс Г. Послы. Москва : Наука, 2000. 374 с.
13. Джеймс Г. Дейзі Міллер. Вікно в світ, 1999. Вип. 4. С. 144–182.

14. Дружкова Н. Б. По материалам журнала «Генри Джеймс ревью». *Социальные и гуманитарные науки. Отечественная и зарубежная литература. РЖ. Сер. 7. Литературоведение*. 1998. Вып. 4. С. 140–150.
15. Западное литературоведение XX века : энциклопедия. Москва : Intrada, 2004. 560 с.
16. Зверев А. М. Джеймс : пора зрелости . Москва : Наука, 2000. С. 343–369.
17. Зверев А. М. Уроки Генри Джеймса. Джеймс Г. Избранные произведения : в 2 т. Москва : Художественная литература, 1979. Т. 1. С. 5–31.
18. Каули М. Дом со многими окнами : сборник критических статей. Москва : Прогресс, 1973. 327 с.
19. Коренева М. М. Генри Джеймс. История литературы США / под ред. Я. Н. Засурского. Том 4. Москва : ИМЛИ РАН, 2003. С. 441–481.
20. Костина Е. В. «Женская тема» в американском романе 1870-1910-х годов : автореф. дис. ... на соиск. научн. ст. канд. филол. наук : 10.01.03. Саранск, 2003. 20 с.
21. Литература и живопись : сб. статей / ред. В. Г. Базанов и др. Ленинград : Наука, 1982. 288 с.
22. Лотман Ю. М. Заметки о художественном пространстве. Избранные статьи : в 3 т. Таллинн : Александра, 1992. Т. 1. С. 448–463.
23. Морозова Т. Л. Художественный мир Генри Джеймса. Романтические традиции американской литературы XIX века и современность. Москва : Полиграф сервис, 1982. С. 310–344.
24. Нерсесова Э. В. Категория «национального самосознания» как художественная доминанта романов Генри Джеймса : дисс. ... на соиск. научн. ст. канд. филол. наук : 10.01.03 / Москва : Московский государственный областной университет, 2008. 172 с.
25. Пригодій С. М. Естетика та художній образ у пізній творчості Генрі Джеймса. Проблеми психологізму у західноєвропейських, американських та слов'янських літературах. Київ : Основи, 1991. С. 28–47.

- 26.Сафарова З. А. Поэтика художнього простору в романах Генрі Джеймса : автореф. дис ... на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.01.04 /Сімферополь : Тавр. нац. ун-т, 2013. 20 с.
- 27.Селитрина Т. Л. Г. Джеймс и проблемы английского романа 1880-1890-х гг. Свердловск : Изд-во Урал. ун-та, 1989. 128 с.
- 28.Селитрина Т. Л. Париж как символ культуры в романе Г. Джеймса «Послы». *Мировая литература в контексте культуры* : сборник статей по материалам Международной научной конференции : 2008 год : Всероссийской студ. науч. конф., 19 апр. 2008 г. Пермь : Перм. гос. ун-т., 2008. С. 116–118.
- 29.Ямпольский М. О близком (очерки немиметического зрения). Москва : НЛО, 2001. 239 с.
- 30.A Companion to Henry James Studies / Ed. D. M. Fogel. Connecticut, London : Greenwood press, 1993. 545 p.
- 31.Anderson Ch. R. Person, Place, and Thing in Henry James's Novels. Durham : Duke University Press, 1977. 308 p.
- 32.Armstrong P. Reading James's Prefaces and Reading James / Ed. by D. McWhirter. Stanford : Stanford UP, 1995. P. 125–137.
- 33.Bell I. F., Henry James and the Past: Readings into Time. New York : St. Martin's Press, 1991. XII. 270 p.
- 34.Bell M. Meaning in Henry James. London : Harvard UP, 1991. XIII. 384 p.
- 35.Blackmur R. P. Studies in Henry James. New York : New Directions, 1983. 250 p.
- 36.Bowden E. D. The Themes of Henry James : A System of Observation through the Visual Arts [Repr.] Edwin D. Bowden. Hamden CT : Archon books 1969. XIII. 117 p.
- 37.Bradbury N. Annotated Critical Bibliography of Henry James. New York : St. Martin's Press, 1987. 142 p.
- 38.Brooks V. W. The Pilgrimage of Henry James. New York : Dutton, 1925. 188 p.

39. Campbell Ch. Henry James as Critic : From the Pictorial to the Formal. *Jordan Journal of the Arts*. 2012. Vol.5 No.1. P. 107–114.
40. Cargill O. The Novels of Henry James. New York : Macmillan, 1961. 505 p.
41. Clair J. A. The Ironic Dimension in the Fiction of Henry James. Pittsburgh : Duquesne University Press, 1965. XX. 140 p.
42. Critics on Henry James. Reading in literary criticism / Edited by J. Don Vann. New Delhi : Universal book stall, 1994. 99 p.
43. Daugherty S. B. The Literary Criticism of H. James. Columbus : Ohio University Press, 1981. 232 p.
44. Dupee F. W. Henry James: His Life and Writings. New York : Doubleday Anchor, 1956. 265 p.
45. Edel L., Lawrence D.H. A Bibliography of Henry James. Oxford : Oxford (Mass.), 1982. 428 p.
46. Fowler V. C. Henry James's American Girl : The Embroidery on the Canvas. Madison : The University of Wisconsin Press 1984. 177 p.
47. Friedman N. «Point of view» in fiction : The development of a critical concept. *PMLA*. 1995. Vol. 70, No. 5. P. 1160–1184.
48. Griffin S. The Historical Eye: The Texture of the Visual in Late James. Boston : Beacon Press, 1991. 189 p.
49. Hocks R. A. The Ambassadors: Consciousness, culture, poetry. New York : Prentice Hall intern., 1997. XV. 171 p.
50. Holland L. B. The Expense of Vision: Essays on the Craft of Henry James. Princeton : Princeton University Press, 1964. 414 p.
51. Hutchinson S. Henry James: an American as modernist. London : Barnes and Noble, 1983. 136 p.
52. Jacobson M. A. Henry James and the Mass Market. Tuscaloosa: University of Alabama Press, 1983. 189 p.
53. James H. Daisy Miller. URL : <http://www.gutenberg.org/files/208/208.txt>
54. James H. Interview and Recollections / Ed. by Norman Page. New York : St. Martin's, 1984. 180 p.

55. James H. The Ambassadors. URL : <http://www.gutenberg.org/ebooks/432.htm>
56. James H. The Art of Fiction. URL : <http://public.wsu.edu/~campbelld/amlit/artfiction.html>
57. James H. The Point of View. URL : <http://www.gutenberg.org/etext/2869>.
58. James H. The Portrait of a Lady. Volume 1. URL : <http://www2.newpaltz.edu/~hathawar/portrait1.html>.
59. James H. The Portrait of a Lady. Volume 2. URL : <http://www2.newpaltz.edu/~hathawar/portrait2.html>.
60. James H. The Wings of the Dove. URL : <http://www.gutenberg.org/ebooks/29452.htm>
61. Johnson, C. Jr. Henry James and the evolution of consciousness: A study of "The Ambassadors". East Lansing (Mich.) : Michigan state univ. press, 1987. XVI. 171 p.
62. Jolly R. Henry James: History, Narrative, Fiction. New York: Oxford University Press, 1993. 239 p.
63. Kappeler S. Writing and Reading in H. James. New York : Columbia University Press, 1980. XIV. 242 p.
64. Kirshke J. J. Henry James and the Impressionism. New York : Rodale Press, 1981. 352 p.
65. Krook D. The "Ambassadors" : Two types of ambiguity. *Neophilologus*. Groningen : Beacon Press, 1990. Vol. 74, N 1. P. 148–155.
66. Leavis F. R. The Great Tradition. URL : <http://ia600302.us.archive.org/11/items/greattradition031120mbp/greattradition031120mbp.pdf>.
67. Lee B. The novels of Henry James : a study of culture and consciousness. London : Arnold, 1978. IX. 123 p.
68. Lubbock P. The Craft of Fiction. URL : <http://www.gutenberg.org/files/18961/18961—h/18961—h.htm>.
69. Margolis A. T. Henry James and the problem of Audience. An International Act. Ann Arbor : Mich., 1985. 249 p.

70. Matthiesen F. O. *Henry James: The Major Phase*. London : Oxford University Press, 1946. 190 p.
71. Matthiesen F. O. James and the Plastic Arts. *Kenyon Review*. 1943. V.45. P. 533–550.
72. Meyers J. *Painting and the Novel*. New York : Barnes & Noble; Manchester, 1975. 180 p.
73. Miller J. Hillis. *The Ethics of Reading: Kant, de Man, Eliot, Trollope, James, and Benjamin*. New York : Columbia University Press, 1987. 138 p.
74. Pearson J. H. *The prefaces of Henry James: framing the modern reader*. Pennsylvania : Pennsylvania State university press, 1997. 168 p.
75. Perosa S. *Henry James and the Experimental Novel* . Charlottesville : University Press of Virginia, 1978. 219 p.
76. Peterson D. E. *The Clement Vision: Poetic Realism in Turgenev and James*. New York : Kennikat Press, 1975. 157 p.
77. Rimmon Sh. *The concept of ambiguity: the example of James*. Chicago : University of Chicago press, 1977. XIII. 257 p.
78. Rowe J. C. *The Other Henry James*. London : Duke University Press, 1998. 238 p.
79. Rowe J. C. *The theoretical dimensions of Henry James*. Madison : Madison University of Wisconsin press, 1984. XV. 286 p.
80. Seymour M. *A ring of conspirators: Henry James a. his lit. circle, 1885—1915*. Boston : Houghton Mifflin, 1989. 327 p.
81. Smit D. W. *The language of a master: Theories of style and the late writing of Henry James*. Carbondale : Edwardsville: Southern Illinois univ. press, 1988. XVI. 164 p.
82. Smith G. E. James, Degas, and the Modern View. *NOVEL: A Forum on Fiction*. 1987. №1. P. 56–72.
83. *The Cambridge Companion to Henry James* / Ed. J. Freedman. London : Cambridge UP, 1998. 256 p.

84. Tintner A. *The Museum World of Henry James*. Ann Arbor and London : UMI Research P, 1986. 390 p.
85. Torgovnick M. *The visual arts, pictorialism, and the novel : James, Lawrence, Woolf*. Princeton : Princeton University Press, 1985. 267 p.
86. White C. *Variations on the Visual : Henry James's Travel Writing and the History of Art*. URL : <http://english.cla.umn.edu/travelconf/abstracts/White.html>
87. Wilson R. B. J. *Henry James's Ultimate Narrative: «The Golden Bowl»*. St. Lucia : University of Queensland Press, 1981. XII. 329 p.
88. Winner V. H. *Henry James and the Visual Arts*. Charlottesville, Virginia : University of Virginia P, 1970. 201 p.